

Om assonans i samtal

Jan Anward¹

1. Turer i samtal konstrueras med en väsentligen poetisk metod. Nya turer görs som variationer på gamla turer och balansen mellan gammalt och nytt är bärare av sekventiella och sociala innebörder. Denna grundmetod för turkonstruktion har beskrivits av Goodwin & Goodwin (1987), Tannen (1989), Du Bois (1996), Gasparov (1998), Fant (1999) och Blanche-Benveniste (2000), under namn som format tying (Goodwins), repetition (Tannen, Blanche-Benveniste), citat (Gasparov) och resonans (Du Bois). Själv har jag visat hur metoden innebär en systematisk användning av både likheter och skillnader mellan successiva turer och har därför valt att kalla den ÅTERANVÄNDNING MED DIFFÉRENCE (Anward & Lindblom 2000, Anward 2000, 2005a, 2005b). Différance är Derridas (exempelvis Derrida 1981) nyord för skillnad som den konstrueras i tid, en temporalisering och ett oavslutande av Saussures språkkonstituerande skillnader (Saussure 1967).

2. Samtal har dock normalt ett långt ifrån poetiskt innehåll och samtalsdeltagare orienterar sig ytterst sällan mot de språkliga uttrycken i sig. I ett samtal uppdateras och förhandlas typiskt en gemensam värld inom ramen för en välkänd tradition och i ett sådant sammanhang blir både en alltför poetisk form och ett alltför poetiskt innehåll noterbara och betydelsedigra brott mot det gemensamma och det ömsesidiga (se Ahlgren 1975 och Anward 2003 för olika aspekter på detta).

Inte desto mindre använder sig, som bl.a. Sacks (1992, se referenserna under 'Poetry' i indexet till vol. I och under "'Poetics" of ordinary talk' i

¹ Varmt tack till Auli Hakulinen, Margret Selting, Suzanne Uhmans och Klaas Willems för relevant och konstruktiv kritik av tidigare analyser av materialet i denna artikel. Varmt tack också till mina åhörare vid OFTI 23 i Uppsala, 16/9 2005, för goda synpunkter på den analys som presenteras här, och till Lars-Håkan Svensson för vårt pågående samtal om samtal och poesi.

indexet till volym II) och Tannen (1989: 77) har påpekat, samtalsdeltagare i vissa lägen av traditionella poetiska tekniker, som olika slag av ljudmässig parallellism. Syftet med den här artikeln är att genom en fallstudie visa hur systematisk ljudmässig parallellism utgör en integrerad del av återanvändning med *différance* och ett redskap för ett särskilt slag av interaktivt arbete.

3. Som analysfall har jag valt en sekvens från ett av samtalen i Talsyntax talspråksmaterial². Fyra läkare, en kvinna och tre män, som känner varandra sedan tidigare, har ombetts att genomföra en formell debatt om eutanasi. De sitter nu och förbereder denna debatt. Vi kommer in i början av samtalet, när drygt sju minuter har gått. Deltagarna sitter och prövar vilka frågor som skulle gå att diskutera i den debatt som de planerar, när plötsligt en av deltagarna, Arne, uppmärksammar en märklig karta på väggen i det rum där de sitter. Nästan sömlöst byter han ämne och börjar prata om kartan. De andra deltagarna hänger på och gemensamt etablerar de vad det är de tittar på. Efter det så nämns inte kartan något mer.

(1) Oskyldig

1. Arne: .hhh de där e minsann tillåme sionistisk
propaganda.
2. Daniel: ((MUTTRAR))
3. Björn: °() där° (p) jασå
4. X: ((SKRATT))
5. Björn: de e inte turiststartat?
6. Arne: nāej absolut inte.
7. Björn: de e de inte nāhā.
8. Arne: undrar var i allsindar han fått tag i den.
9. Daniel: titta där de e liksom slag,
10. Arne: hēl:a faderullan.
11. Daniel: Israel air-strikes,
12. Carla: jaha.
13. Daniel: de e luftslage va.
14. Arne: de va katten,
15. de e tydligen ifrån israeliska
propagandaministeriet
16. å sen e där en lampa bak som lyser precis (p)
överallt [där] israelerna slogs.
17. Carla: [.hja]

² E 6:1: Läkare diskuterar eutanasi I. För bakgrunden till och resultaten från Talsyntax, se Jørgensen 1970, Loman 1977, Einarsson 1978 och de referenser som ges där. Jag har reviderat den ursprungliga transkriptionen. För transkriptionskonventioner, se appendix. Stort tack till Jan Einarsson som gett mig tillgång till materialet!

18. Björn: de va ju som sjut:ton.
 19. Daniel: va var har vi hamnat riktit.
 20. Carla: ja
 21. X: [((SKRATT))]
 22. Arne: [ja just de ja e oskyldig]
 23. Daniel: okej vi tror dej.
 24. Arne: .hhh mm

4. I Riffaterres omformulering av Jakobsons ursprungliga insikt (Jakobson 1960, Riffaterre 1978) består den poetiska metoden i upprepade transformationer av kärnuttryck. De successiva turerna i Oskyldig utgör upprepade transformationer av tre kärnuttryck, de tre turerna på raderna 1, 8 och 14.

(2) Kärnturer i Oskyldig

1. Arne: .hhh de där e minsann tillåme sionistisk
propaganda.
 8. Arne: undrar var iallsindar han fått tag i den.
 14. Arne: de va katten,

Genom turen på rad 1 och dess transformationer — turerna på raderna 5, 6, 7, 9, 10, 11, 13 och 14-16 - utvecklar deltagarna en dubbel beskrivning av kartan på väggen, som propaganda och som avbildning av ett antal slag. I (3) har jag återgivit dessa turer i diagrafform (Du Bois 1996), där likvärdiga enheter i de olika turerna placerats under varandra. Som framgår av (3) är grundstrukturen i turerna enkel. Den kan beskrivas som $Z[D(K)]$, en utpekande ram, D , med formen *de (där) e K*, kombinerad med en möjlig beskrivning av kartan, K och där kombinationen i sin tur är modulerad av en ståndpunkt, Z , som uttrycks genom en initial eller final responspartikel, som på raderna 1, 6, 7 och 13, ett satsadverbial (*minsann, inte, absolut inte, tydligen*) i positionen mellan D och K och en intonationskontur, fallande, jämn eller stigande.

(3) Beskrivande turer i Oskyldig

1. Arne: .hhh de där e minsann till å me sionistisk propaganda.
 5. Björn: de e inte turiststartat?
 6. Arne: näej absolut inte.
 7. Björn: de e de inte
 nähkö.

9. Daniel: titta de e liksom slag,
där
10. Arne: hel:a
faderullan.
11. Daniel: Israel air-
strikes,
12. Carla: jaha
13. Daniel: de e luftslage
va.
15. Arne: de e tydligen ifrån isra-
eliska propa-
gandaministe-
riet
16. å sen e där en lampa bak
som lyser pre-
cis (p) över-
allt [där]
israelerna
slogs.
17. Carla: [.hja]

Deltagarnas metod när de gemensamt utvecklar denna dubbla beskrivning är, enkelt uttryckt, att de återanvänder D, varierar K och förhandlar successiva K genom Z.

5. I den första delsekvensen av Oskyldig (raderna 1-8) etableras Arnes ut-saga att "de där" är sionistisk propaganda, dels genom att han själv säger det (rad 1), dels genom att han kraftfullt avvisar Björns förslag till en alternativ tolkning och får denne att ta tillbaka det (raderna 5-7). Delsekvensen avslutas med att Arne undrar var "han" fått tag i "den". Låt oss se igen på de beskrivande turerna i den delsekvensen.

(4) Beskrivande turer i den första delsekvensen av Oskyldig

1. Arne: .hhh de där e minsann till å me sionistisk
propaganda.
5. Björn: de e inte turiststartat?
6. Arne: näej absolut
inte.
7. Björn: de e de inte
nähä.

När Björn föreslår en alternativ tolkning av kartan på väggen, gör han det genom att introducera ett nytt K. Samtidigt återanvänder han det mesta av Arnes D men med en betydligt svagare ståndpunkt, en negerad fråga, till skillnad från Björns bestämda kombination av *minsann* och fallande

intonation. Björns beskrivning är dock inte oberoende av Arnes beskrivning, eftersom de båda beskrivningarna är oförenliga. Det är därför naturligt att tolka turen på rad 5 som en fråga adresserad till Arne. Arne tar också mycket riktigt upp den kastade handsken och avvisar Björns alternativa beskrivning, i turen på rad 6. I den turen låter han helt enkelt D och K ligga kvar från den föregående turen och förändrar bara ståndpunkten. Därefter faller Björn till föga och avslutar bidraget med att ansluta sig till Arne. Det gör han genom ännu en explicit återanvändning av D, denna gång förenad med en pronominal återanvändning av K (det initiala *de* i turen på rad 7). Samtidigt gör han en instämmande variation på Arnes ståndpunkt i turen på rad 6.

Den första delsekvensen avslutas med Arnes tur på rad 8, återgiven i (5).

(5) Den andra kärnturen i Oskyldig

8. Arne: undrar var i allsindar han fått tag i den.

Där påbörjar Arne ytterligare en aktivitet, utöver den beskrivande. Denna aktivitet går ut på att placera kartan socialt i förhållande till samtalsdeltagarna. Medan deltagarna i de beskrivande turerna framför allt tar kognitiv ställning till olika beskrivningar av kartan, så utvecklar de i den andra kärnturen och dess transformationer en gemensam socioemotiv position gentemot kartans närvaro i rummet som innebär en distansering från kartan och från den som bär ansvar för att den sitter där den sitter.

6. Återanvändning med *différance* i denna första delsekvens av Oskyldig är byggd på tre metodiska principer, två som preciserar återanvändning och en som preciserar *différance*.

Den första principen innebär att varje nytt bidrag till en aktivitet återanvänder det turformat som tidigare har använts för aktiviteten. Därav den återkommande formen på D i de deskriptiva turerna och, genom en omvändning av principen, det skilda turformatet för den andra aktiviteten i sekvensen.

Den andra principen innebär att ett återanvänt format kan brukas i mer eller mindre reducerad form och att graden av reduktion indicerar hur en pågående tur knyter an till den pågående sekvensen. En tur anknyter alltid till den närmast föregående turen. Därutöver anknyter den också till närmast föregående tur med samma format, förutsatt att formatet har samma eller en lägre grad av reduktion. Turen på rad 5 anknyter således också till turen på rad 1 och turen på rad 7 anknyter också till

turen på rad 5. Vi får sålunda en strukturerad kontinuitet mellan tureorna i sekvensen som väl stämmer med deras socialt positionerande innebörder.

Den tredje principen är att varje tur är unik inom sekvensen. Detta är själva kärnan i *différance*, skillnad i samspel med sekventialitet. De unika egenskaperna hos en tur indicerar dess unika kombination av talare och sekventiell position.

7. I den andra delsekvensen av *Oskyldig*, som återges i (6), återupptar Daniel den beskrivande aktiviteten.

(6) Beskrivande turer i den andra delsekvensen av *Oskyldig*

9. Daniel: titta de e liksom slag,
där
10. Arne: hel:a faderullan.
11. Daniel: Israel air-strikes,
12. Carla: jaha
13. Daniel: de e luftslage
va.

Det är inte svårt att se att den andra delsekvensen av *Oskyldig* återanvänder den första delsekvensens grundformat. I turen på rad 9 anknyter Daniel direkt till turen på rad 1. Han återanvänder inte bara ett explicit D, kombinerat med ett nytt K, han återanvänder också det utpekande *där* från turen på rad 1, dessutom förstärkt av ett föregående *titta*. Därigenom etablerar han ett specifikt turformat, nämligen denna form av D i kombination med ett nytt K, som formatet för ett nytt bidrag till den beskrivande aktiviteten.

Daniel får därefter understöd från Arne, i turen på rad 10, och sedan utvecklar han K i ytterligare två turer, på rad 11, med understöd från Carla på rad 12, och på rad 13. De successiva tureorna på raderna 10, 11 och 12 anknyter bara till närmast föregående tur. I turen på rad 13 däremot återanvänder Daniel explicit D och anknyter därmed också till turen på rad 9. Turen på rad 13 får därmed samma funktion som turen på rad 7, en summerande utgång ur ett bidrag till den beskrivande aktiviteten.

Dock är mönstret med successiva K:n i den andra delsekvensen ett annat än motsvarande mönster i den första delsekvensen. I den första delsekvensen hade vi två oförenliga K, varav det andra också återanvändes pronominent. I den andra delsekvensen har vi fyra successiva och olika K. De är förenliga med varandra och de är dessutom betydels-

emässigt och lexikalt relaterade. K:na på raderna 9, 11 och 13 är successiva preciseringar, som dessutom är uppbyggda av genomgående lexikala komponenter: *slag*, *strikes*, *slage* och *air*, *luft*. Arnes K på rad 10 är en generalisering av Daniels K på rad 9. Tekniskt kunde *slag* sägas vara en meronym till *hela faderullan*, dvs. slag är en del av hela faderullan. De olika uttrycken i K:na i (6) bildar därmed vad Guiraud (1966) har kallat ett morfosemantiskt fält, en uppsättning formellt och/eller betydelsemässigt relaterade uttryck.

Ändå finns det gemensamma nämnare hos de båda K-mönstren. K:et i turen på rad 5 är en visserligen oförenlig men dock omformulering av K:et i turen på rad 1. På samma sätt är de successiva K:na i turerna på raderna 10, 11 och 13 successiva – men i det här fallet ömsesidigt förenliga – omformuleringar av K:et i turen på rad 9. Igen ser vi hur återanvändning med *différance* arbetar med en strukturerad kontinuitet. Ett nytt K indicerar ett nytt bidrag medan ett betydelsemässigt och/eller lexikalt relaterat K indicerar en ny formulering av ett pågående bidrag.

Dessutom ser vi att varje deltagare har sitt eget ordförråd vid formuleringen av K. De lexikalt relaterade K:na i turerna på raderna 9, 11 och 13 kommer alla från samma deltagare, Daniel. Annars använder sig de successiva K:na av lexikalt orelaterade uttryck, även i de fall när de är betydelsemässigt relaterade. Vi kan se detta som ytterligare en precisering av den tredje metodiska principen i återanvändning med *différance*, den att varje tur indicerar sin unika kombination av talare och sekventiell position med en unik form.

8. Den lexikala skillnaden mellan K:na i turerna på raderna 1 och 5 dämpas dock av en ljudmässig parallellism mellan uttrycken. K i turen på rad 1, *tillåme sionistisk propaganda*, har två frasbetonade stavelser, *nist* och *gan*. Den senare stavelsen följs omedelbart av en annan stavelse med *a* som vokal. K i turen på rad 5, *turistartat*, har en likartad fonologisk struktur. Ordet har en frasbetonad stavelse, *rist*, bitrycket i ordet ligger på stavelsen *art* och den stavelsen följs omedelbart av en annan stavelse med *a* som vokal.

På samma sätt dämpas den lexikala skillnaden mellan K:na i turerna på raderna 9 och 10 också av en ljudmässig parallellism. Det genomgående *l* i orden i *liksom slag* får en återklang i det genomgående *l* i orden i *hela faderullan*. I båda fallen består K av två ord, där den första - och betonade - stavelsen i det första ordet och den betonade stavelsen i det andra ordet innehåller *l*. Tre av de fyra orden innehåller också ljudföljden *la*.

Den poetiska teknik som deltagarna använder sig av i de båda fallen är assonans.³ Överensstämmelsen mellan *rist* och *nist* är ett fall av vokalik-konsonantisk assonans, eller helassonans (adalhending i den fornnordiska skaldediktningen), överensstämmelsen mellan *artat* och *ganda* är ett fall av vokalik assons och återklängen av *l* är ett fall av konsonantisk assonans (skothending i den fornnordiska skaldediktningen).

Notera att vi hör en systematisk assonans mellan olika K i precis de fall då en deltagare med egna ord omformulerar en annan deltagares bidrag. Turen på rad 9, där Daniel påbörjar ett nytt bidrag är inte på samma sätt ljudmässigt parallell med någon tidigare tur. Visserligen kan vi, med lite god vilja, höra en assonans mellan *liksom slag* i turen på rad 9 och *sionistisk propaganda* i turen på rad 1 men turerna har inte parallella metriska strukturer. Ljudmässig parallellism tycks således indicera att ett lexikalt orelaterat K inte utgör ett nytt bidrag utan en omformulering av ett pågående bidrag. Därför får vi assonans mellan turerna på raderna 1 och 5 och mellan turerna på raderna 9 och 10 men inte mellan turerna på raderna 1 och 9.

Därmed har vi nått den ljudmässiga parallellismens interaktiva särart. Med hjälp av assonans och, som vi ska se, allitteration kan samtalsdeltagare både upprätthålla ett individuellt ordförråd och markera ett nytt K som en omformulering av ett pågående bidrag. Vi kan också konstatera att samtalsdeltagare använder sig av samtliga Saussures associativa relationer (Saussure1967: 170 -175) för att åstadkomma en individualiserad och strukturerad progression i samtal.

9. Utrustad med den ovanstående analysen ska jag nu kortfattat ta mig an den tredje och sista delsekvensen i *Oskyldig*, som, i sina huvudrag och tillsammans med turen på rad 8, upprepas i analyserad form nedan.

(7) Den tredje delsekvensen av *Oskyldig*

8. Arne: undrar var han fått tag i
 iallsindar den.
...
14. Arne: de va katten,
15. de e tydli- ifrån
 gen israeliska
 propaganda-
 ministeriet

³ Detta stycke bygger på artikeln Assonans i Nationalencyklopedin, hämtad på http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=119563 2006-01-19.

16.	å sen	e där	en lampa bak som lyser precis (p) överallt [där] israelerna slogs.
...			
18. Björn		de va ju	som sjut:ton.
19. Daniel: va	var	har vi	hamnat riktit.
...			
22. Arne:	ja just de	ja e	oskyldig
23. Daniel:	okej	vi	tror dej.

Delsekvansen inleds med en komplex tur, på raderna 14 – 16, där Arne först påbörjar en tredje aktivitet (rad 14), som fokuserar på den förvåning som finns som ett moment i den andra, socioemotiva aktiviteten, och sedan summerar, i två steg, de beskrivningar som deltagarna gemensamt kommit fram till.

I det första steget (rad 15) anknyter Arne direkt till sin egen tur på rad 1 genom att han explicit återanvänder D och kombinerar det med ett K som är en närliggande variation på K:et i turen på rad 1. Dessutom kan vi också notera att stavelsen *ist* som ju var en del av den ljudmässiga parallellismen mellan turerna på raderna 1 och 5 också dyker upp på rad 15.

I det andra steget (på rad 16) anknyter Arne, men lite mer indirekt, till Daniels bidrag i turerna på raderna 9 och 13. D:et på rad 16 inleds med *å sen* och innehåller också, i likhet med turerna på raderna 1 och 9, *där*, denna gång dock efter verbet och omöjligt att skilja från det skånska formella subjektet i presenteringar. Det är inte orimligt att anta att denna utformning av D:et på rad 16 markerar att nu följer en föreslagen avslutning på den beskrivande aktiviteten. K:et på rad 16 anknyter också till turerna på raderna 9 och 13, genom att utgöra en elaborering av K:na i dessa turer och genom *slogs*, som är lexikalt relaterat till *slag* och *luftslage*. Dessutom vidareutvecklar Arne den ljudmässiga parallellismen från den andra delsekvansen. De flesta innehållsord i K:et på rad 16 innehåller *l* och vi har också en allitteration där: *lampa – lyser*.

När Arne på ett uppsummerande sätt anknyter till det bidrag som han själv infört och försvarat, så sker det genom en ganska direkt återanvändning av det tidigare bidraget; när Arne anknyter, igen på ett uppsummerande sätt, till det bidrag som någon annan, Daniel, infört och utvecklat, så ökar skillnaden till de återanvända turerna. Därför finner vi också,

precis som vi nu har lärt oss att förvänta oss, en systematisk ljudmässig parallellism i det senare fallet, som dämpar skillnaderna och tillåter Arne att utveckla en konsensus och en laganda som inte gör avkall på de inblandades individualitet.

10. Den avslutande delen av sekvensen vidareutvecklar denna konsensus och laganda i förening med bevarad individualitet.

I turen på rad 18 instämmer Björn i Arnes förvåning genom att återanvända turen på rad 14. Den återanvändningen är också precis i linje med vad vi numera förväntar oss: samma turformat och lexikal skillnad men systematisk assonans (*katten – sjutton*, som desutom är likadant accentuerade) mellan de variabla delarna av turen.

Därefter återvänder Daniel, i turen på rad 19, till den distanserade aktivitet som Arne inledde i turen på rad 8. Den utförs med hjälp av ett paradigm av färdiga formuleringar, utan variabla delar, och bärs, i den här avslutande delen av sekvensen, av ett gemensamt skratt. I turen på rad 23 hittar vi ett numera välbekant mönster: den lexikala skillnaden mellan tureorna på raderna 22 och 23 dämpas av en ljudmässig parallellism. Båda tureorna har sin frasant på en stavelse med *o* som vokal och den stavelsen följs av en stavelse med initialt *d*.

Sammanfattningsvis samspelar ljudmässig parallellism på ett systematiskt sätt med återanvändning och skillnad för att möjliggöra en lämplig balans mellan anknytning och lagbildning, å ena sidan, och individualitet, å andra sidan.

Referenser

- Ahlgren, Inger 1975: *Interaction between form and content in linguistic perception*. Monographs from the Institute of Linguistics, University of Stockholm 3.
- Anward, Jan 2000: "Allt du önskar kan du få? Om SAG och talspråket". *Språk och stil* 10. 197-220.
- Anward, Jan 2003: "Own words. On Achieving Normality through Paraphasias". I: Charles Goodwin (utg.). *Conversation and Brain Damage*. New York: Oxford University Press. 189-210.

- Anward, Jan 2005a: "Interaktion och tradition". I: Björn Melander et al. (utg.): *Språk i tid. Studier tillägnade Mats Thelander på 60-årsdagen*. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk 67. Uppsala. 222-230.
- Anward, Jan 2005b: 'Lexeme Recycled. How Categories Emerge from Interaction'. *Logos and Language* V:2. 31-46.
- Anward, Jan & Lindblom, Björn 2000: "On the rapid perceptual processing of speech: From signal information to phonetic and grammatical knowledge". <http://lab1.isp.su.se/iis/Siiseng.htm#Articles>
- Blanche-Benveniste, Claire 2000: *Approches de la langue parlée en français*. Paris: Ophrys.
- Derrida, Jacques 1981: *Positions*. Chicago: The University of Chicago Press.
- DuBois, John W. 1996: "Dialogic Syntax". 5th International Pragmatics Conference. Mexico City, Mexico, July 1996.
- Einarsson, Jan 1978: *Talad och skriven svenska: sociolingvistiska studier*. Lund: Ekstrand.
- Fant, Lars 1999: "La negociación de identidades en la conversación". Comunicación presentada en el VI Simposio Internacional de Comunicación Social. Santiago de Cuba, January 25-28,1999.
- Gasparov, Boris 1998: "Språk och minne". *Dialoger* 46. 9-26,
- Goodwin, Marjorie Harness & Goodwin, Charles 1987: "Children's Arguing". I: Susan Philips, Susan Steele and Christine Tanz (utg.): *Language, Gender, and Sex in Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press. 200-248.
- Guiraud, Pierre 1966: *La sémantique*⁵. Paris: Que sais-je.
- Jakobson, Roman 1960: "Closing statement: Linguistics and poetics". I: Thomas A. Sebeok (ed.): *Style in language*. Cambridge, MA.: MIT Press.
- Jørgensen, Nils 1970: *Om makrosyntagmer i informell och formell stil*. Lund: Studentlitteratur.
- Loman, Bengt (utg) 1977: *Språk och samhälle* 3. Lund: Studentlitteratur.
- Riffaterre, Michael 1978: *Semiotics of Poetry*. Bloomington: Indiana University Press.
- Sacks, Harvey 1992: *Lectures on Conversation*. Vols I and II. New York and London: Blackwell.
- Saussure, Ferdinand de 1967: *Cours de Linguistique Générale*. Paris: Payot.
- Tannen, Deborah 1989: *Talking Voices. Repetition, dialogue, and imagery in conversational discourse*. Cambridge: Cambridge University Press.

Transkriptionsnyckel

<u>men</u>	betoning (frasaccent)
°men°	tystare tal än normalt
.h/ .hh	inandning (kortare/längre)
.hja	ordet sägs på inandning
[överlappning inleds
]	överlappning slutar
:	förlängt ljud
(p)	paus
()	ohörbart
((SKRATT))	transkriberarens kommentarer
.	fallande ton
,	fortsättningston
?	stigande ton
